

ponavljanja prijedenog materijala u novim i različitim vezama i situacijama, a to će opet utvrditi asocijativne veze jezičkih pojava, tj. veze između značenja i oblika u govornom aktu, i na taj način osigurati njihovo trajno usvajanje. Dostići takvu komplementarnost udžbenika i bilježnice moguće je uz uvjet da udžbenik i bilježnicu sastavi isti autor ili autorski kolektiv. Pomanjkanje uske povezanosti udžbenika i bilježnice narušuje organiziranost i svrsishodnost izvanrednog učenja i smanjuje zanimanje nastavnika za upotrebu bilježnice u svom radu.

Vježbe u bilježnici mogu biti najrazličitijeg tipa. To su vježbe koje mogu učenici rješavati samostalno i u pismenom obliku. Kao i sve vježbe iz jezika, i one moraju voditi brigu o teškoćama stranog jezika, i to ustanovljenim putem kontrastivne analize materinjeg i stranog jezika. U početnoj etapi učenja (prve dvije godine) vježbe su uglavnom namijenjene usvajanju osnovnog jezičkog materijala putem jezičkih modela (struktura), dok se u VII i VIII razredu usporedo s vježbama za usvajanje i primjenu materijala razvija i umijeće sastavljanja dijaloga ili monologa na obrađene teme i situacije.

Da bi održao autoritet radne bilježnice kod učenika, nastavnik je dužan da se njome redovito služi u svom radu i da redovito kontrolira pravilnost rješavanja vježbi. Instrukcije za vježbe treba davati na materinjem jeziku učenika. Izuzetak mogu biti bilježnice za ruski jezik, gdje se u VII i VIII razredu one mogu davati na ruskom jeziku (za učenike sa slavenskim materinjim jezikom).

Miho Skljarov

»STAJATI« ILI »LEŽATI«

Upotreba ruskih glagola *стоять*, *лежать* različita je od upotrebe glagola sa sličnim značenjem »stajati«, »ležati« u našem jeziku, te u nastavnoj praksi često dolazi do zamjene jednoga glagola drugim. Naši učenici za neku stvar često kažu *стоит на столе* kad je potrebno reći *лежит на столе* ili obratno, ako treba reći *лежит на столе*, oni kažu *стоит на столе*. Greška je česta jer je interferencija materinskog jezika jaka zbog različite distribucije tih inače vrlo frekventnih glagola sa sličnim semantičkim odrednicama u ruskom i hrvatskom i srpskom jeziku.

Glagoli »stajati« i »ležati« razvili su neke oblike i značenja koje ne susrećemo kod drugih semantički sličnih glagola pa je zanimljivo osvrnuti se na njih najprije u našem jeziku. Oba spomenuta glagola, kao i glagoli »visjeti« i »sjediti«, označavaju položaj koji neko tijelo (u prvom redu ljudsko) može zauzimati u prostoru, te imaju samo trajne oblike, dok su se uz njih

razvili glagoli sa sličnim značenjem (oznaka različitih položaja tijela u prostoru) koji imaju i nesvršene i svršene oblike, ali ne označuju mirovanje, već kretanje, gibanje tijela u prostoru:

MIROVANJE			GIBANJE		
Nesvršeni	Svršeni	Imenica	Nesvršeni	Svršeni	Imenica
stajati (stojim)	—	(stajanje)	stajati (stajem)	stati	(stajanje) (zaustavljanje)
ležati	—	(ležanje)	lijegati	leći	(lijezanje)
sjediti	—	(sjedanje)	sjedati	sjesti	(sjedanje)
visjeti	—	(višenje)	vješati	objesiti	(vješanje)

Glagolske imenice, označene u zagradama, uvijek se odnose na trajne glagolske oblike.

Neki drugi glagoli, koji također označuju položaj ljudskog tijela, nisu na taj način razvili posebne oblike za oznaku mirovanja i gibanja:

MIROVANJE		GIBANJE	
Nesvršeni	Svršeni	Nesvršeni	Svršeni
klečati	—	—	kleknuti
čući	—	—	čućnuti
biti sagnut		sagibati se	sagnuti se
biti naslonjen		naslanjati se	nasloniti se
biti pogrbljen		grbiti se	pogrbiti se itd.

Uz glagole koji označuju osnovne položaje ljudskog tijela (stajati, ležati, sjediti) u stanju mirovanja razvili su se i paralelni glagoli koji imaju značenje: postaviti tijelo u takav položaj:

STAJATI	stavljati postavljati	staviti postaviti
LEŽATI	polagati polijegati	položiti poleći
SJEDITI	posjédati	posjesti

Glagoli polagati, položiti, polijegati, poleći, posjédati, posjesti upotrebljavaju se u suvremenom jeziku rijetko, obično s nekim dodatnim značenjem. Mjesto njih upotrebljavaju se glagoli »staviti«, »metnuti«, koji zamjenjuju sve te glagole:

STAJATI	metnuti da stoji, staviti na noge
LEŽATI	metnuti da leži, staviti leći
SJEDITI	metnuti da sjedi, staviti da sjedi.

Ako se radi o nekom predmetu, obično se upotrebljavaju samo glagoli »staviti«, »metnuti«: metnuti (staviti) knjigu na stol, metnuti (staviti) sol u juhu, staviti (metnuti) oblog na glavu.

Prema tome, da bi se označilo: postaviti neko tijelo u stojeći, sjedeći, ležeći položaj, u našem suvremenom jeziku najčešće se upotrebljavaju konstrukcije s glagolima »staviti«, »metnuti« ili samo ti glagoli, ukoliko je objekt uz njih neki predmet. U ruskom jeziku glagoli koji imaju to značenje nisu podvrgnuti spomenutoj zamjeni. Štoviše, Rusi i uz neki predmet oštro razlikuju kad će se upotrijebiti glagol »staviti«, a kada glagol »položiti«, i to uglavnom zavisi od oblika samog predmeta. Oni će prema glagolima стоять, лежать, сидеть за oznaku »postaviti tijelo u određeni položaj« upotrebljavati samo one glagole koji su leksički vezani uz njih:

стоять: ставить — поставить¹
 лежать: класть² — положить
 сидеть: сажать — посадить.

Ставить (поставить) бутылку на стол.
 Класть (положить) книгу на парту.
 Сажать (посадить) кошку на подоконник.

I dok je taj treći glagol nefrekventan (Посадить ребёнка за стол, Птичка сидит на ветке), prva dva glagola upotrebljavaju se vrlo često i zadaju učenicima mnogo brige. Zato učenici treba da znaju uz koje se predmete upotrebljavaju glagoli стоять, ставить, поставить, a uz koje glagoli лежать, класть, положить, jer jedino na taj način mogu izbjeći pogreške karakteristične za te glagole.

Glagoli стоять, ставить, поставить, kao i glagoli лежать, класть, положить upotrebljavaju se ako se predmet nalazi na horizontalnoj, vodoravnoj površini. Glagoli стоять, ставить, поставить upotrebljavaju se uz one predmete

¹ Prema našim glagolima stavljati, staviti, postavljati, postaviti Rusi imaju samo glagole ставить, поставить.

hrvatski srpski		ruski	
Nesvršeni	Svršeni	Nesvršeni	Svršeni
stavljati	staviti	ставитЬ	поставитЬ
postavljati	postaviti	—	—

Te ruske glagole naši učenici često nepravilno uporebljavaju. Ako nastavnik ne stvori kod njih pravilne govorne navike, oni će po analogiji s našim glagolima upotrebljavati kao nesvršeni i svršeni par glagole поставить — поставлять. [Я поставил (svršeni oblik) ударения. Я поставлял (nesvršeni oblik) ударения], što je, kako vidimo, nepravilno jer u ruskom jeziku glagol »поставлять« ne postoji, a »postavljati« kaže se »ставити«:

Ставить ударения (stavljati, postavljati akcente).
 Поставить ударения (staviti, postaviti akcente).
 Ставить хорошую отметку (stavljati dobru ocjenu).
 Поставить хорошую отметку (staviti dobru ocjenu).

² Nije dobro da se glagol класть u prijevodu poistovjećuje s glagolom »metati« jer je, kao što vidimo, njihova upotreba različita.



koji imaju vrh, strane i dno (podnožje) na kojem obično predmet stoji: Тарелки стоят в буфете, Буылки стоят на столе, Он ставит кастрюлю с супом на плиту, Утюг стоит на серванте. Можно поставить кресло у окна? Не ставь ботинки под вешалку! Дом стоит у реки. Ti glagoli dolaze i uz predmete koji imaju kvadratni, okrugli ili neki drugi oblik, ako su na njih pričvršćene noge (nožice, kotačići) na kojima ti predmeti obično stoje: Стол и стулья стояли на балконе, Поставь будильник на тумбочку! Ставить автомобиль в гараж. Телевизор стоит у двери.

Ako spomenuti predmeti ne stoje на dnu (podnožju, nožicama kotačima), već su položeni на bok, prevrnuti, uz njih dolaze glagoli лежать, класть, положить: Он положил две бутылки пива в чемодан, Не клади будильник на кровать! Стулья лежат на полу (prevaljene), Велосипед лежит на дороге.

Uz okrugle predmete koji imaju oblik lopte, jajeta, uz kvadratne predmete kojima su sve plohe približno jednake, kao i uza predmete nepravilna, neizgražena, neodređena oblika dolaze glagoli лежать, класть, положить: На столе лежали плоды, фрукты, овощи, яблоки, груши, орехи, яйца, мячи, шарики, кругляшки, часы, кубики, костяшки, деньги, мелочь, хлеб, шапки, шляпы, золото, серебро i t. d.

Ako je oblik predmeta takav da su im neke strane (plohe) veće, dulje, šire od drugih, da imaju veću површину od drugih (книга, ручка, вилка, палка, ружьё, ёлка, цветы), uz njih se, u zavisnosti od njihova položaja на horizontalnoj површини, могу употребљавати i glagoli лежать, класть, положить, i glagoli стоять, ставить, поставить. Leže li predmeti svojom širom, duljom, većom plohom на horizontalnoj површини, uz njih se употребљавaju glagoli лежать, класть, положить:

Цветы лежат на столе.
Ружьё лежит на полу.
Палка лежит в саду.
Книга лежит на стуле.
Ёлка лежит перед дверью.

Ali ako stoje u vertikalnom položaju, tj. naslonjeni, pričvršćeni на horizontalnu површину svojom мањом plohom, uz njih se употребљавaju glagoli стоять, ставить, поставить:

Мама ставит цветы в вазу.
Миша ставит ружьё к стене.
Книги стоят на полке.
Мы поставили ёлку в угол.
Кто поставил палку в дверях?

Mnogi predmeti takva oblika i ne mogu stajati u vertikalnom položaju, pa se uz njih употребљавaju samo glagoli лежать, класть, положить (платок, салфетка, платье, пальто i dr.).

To bi bile опће napomene, pa ako nastavnik navikne ученике da paze на oblik i на položaj predmeta при употреби тих glagola, nepravilnosti će se svakako smanjiti, pa можда i опће nestati. Postoji niz slučajeва kad se наведени glagoli употребљавaju u različitim значењима, u frazama i izvan fraza,

gdje se po obliku i položaju predmeta koji uz njih stoji ne može točno odrediti koji glagol dolazi. Kako trojke *стоять*, *ставить*, *поставить* i *лежать*, *класть*, *положить* imaju niz sporednih značenja, kao i bogatu frazeologiju [часы стоят (не иду), дело стоит, стоять у власти, ставить в старости, ставить на должность, ставить рекорд, лежать без употребления, класть яйца, класть основание, класть на музыку itd.], učenici će u takvim slučajevima fraze i skupove riječi u kojima dolaze ti glagoli usvajati uvijek kao jednu leksičku jedinicu.

Spomenut ćemo ovdje još neke slučajeve koji su uže povezani uz osnovno značenje tih glagola, a često dolaze u nastavnoj praksi.

Kad se govori o raznim položajima ljudskog tijela, glagoli *стоять*, *лежать*, *сидеть* upotrebljavaju se gotovo isto kao i u našem jeziku: *стоять* на ногах, *стоять* на руках, *стоять* на голове, *стоять* прямо, *стоять* на коленях (klečati), *стоять* на цыпочках, *стоять* навтыжку, *стоять* в строю, *стоять* на часах, *стоять* в очереди, *стоять* столбом, *стоять* за кафедрой, *стоять* лицом к классу; *лежать* на спине, *лежать* на боку, *лежать* на животе, *ложиться* спать, *лежать* ничком (ниц, навзничь, пластом), *лежать* в обмороке, *лежать* без чувств, *лежать* без памяти; *сидеть* на стуле, *сидеть* боком, *сидеть* на корточках (čučati), *сидеть* по-турецки.

Noge se obično »stavljaju« на zemlju: *Поставить* ногу на ступеньку, *Правильно* ставить ногу при ходьбе, ali *положить* ногу на ногу (staviti nogu preko noge, prekrstiti noge). Uz ruku, glavu dolazi glagol *положить*, *класть*: *Класть* руку на лоб, *Положить* руку на ребѣнка, *Положить* голову на колени, ali: *Ставить* руку начинающему музыканту. (Staviti ruku na koga, udariti koga kaže se: *поднять* руку на кого.)

Ako je neko jelo izneseno na stol, ako se nalazi na stolu, obično u nekoj posudi, uza nj stoji trojka »стоять«: *Вино* стоит на столе. *Суп* стоит на столе. *Пирог* стоит на столе. *Чай* (ликѣр, ром, коньяк) стоит на столе, ali *Мясо* лежит на столе.

Meće li se neka hrana na tanjure, upotrijebit ćemo glagol *класть*: *Класть* суп на тарелку, *Класть* мясо в кастрюлю. Isto tako i za začine koji se stavljaju u hranu: *Класть* сахар в чай, *Класть* перец в суп, *Класть* дрожжи в тесто.

Kad nalijevamo piće u čaše, upotrijebit ćemo glagol *наливать*, kao i u našem jeziku: *Наливать* вино в стакан, *Наливать* водку в рюмочку.

Uz imenicu вещь dolazi i glagol *класть* i glagol *ставит*: *Ставить* вещи на стол, *Класть* вещи на стол.

Stavljamo li termometar, termofor i slično na tijelo u svrhu liječenja, upotrijebit ćemo glagol *ставит*: *ставит* термометр, *ставит* компресс, *ставит* банки, *ставит* пиявки, *ставит* горчичник.

Kad stavljamo, smještamo nekoga u bolnicu, kažemo *класть*: *Класть* солдата в госпиталь, *Класть* больного в поликлинику, *Класть* людей в больницу.

U značenju nešto napisati, nacrtati upotrebljava se glagol *ставит*: *Ставить* свою подпись, *ставит* крест, *ставит* точку, *ставит* (поставит) знаки препинания, *ставит* единицу (пять), a u značenju metnuti otisak, udariti pečat, dolaze oba glagola: *Ставить* штемпель (печать, штамп), *Класть* штемпель (печать, штамп).

U značenju: montirati neki aparat, osposobiti za rad, ugraditi, upotrebljava se glagol ставитъ: ставитъ телефон, ставитъ невод, ставитъ паруса.

U značenju: nalazi se, prostire se, ima, zauzima položaj, dolazi glagol лежать: За лесом лежит озеро, Небо лежит, Улицы лежат, Дорога лежит, Югославия лежит, Кудри (волосы) лежат волнами, Морщины лежат на лбу, Платье лежит ровными складками, Снег (иней) лежит.

U našem jeziku katakada se i mjesto glagola objesiti, vješati upotrebljavaju glagoli ставити, metnutи:

Metnutи (stavити) kaput na vješalicu.

U ruskom jeziku to nije dopustivo, već treba upotrebljavati glagole вешать, повесить:

Лида вешает пальто на вешалку.
Мама повесила брюки в шкаф.